

Halkevleri ve Erzurum Halkevi Kültür Dergilerinde Tiyatro

Halkevleri and Theater in Erzurum Halkevi Cultural Magazines

Bünyamin AYDEMİR

Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, Erzurum, Türkiye

Department of Performing Arts,
Atatürk University, Faculty of Fine Arts, Erzurum, Turkey

ÖZ

Kentlerin kimliklerini oluşturan bileşenler arasında kültür-sanat kurumları ve bunların yaptıkları etkinlikler ile kentle ilgili kaleme yapılan yayınlar da vardır. Misal Cumhuriyet dönemi göz önüne alındığında, Halkevlerinin (1932–1951) ülke genelindeki kentlerin kimliklerini oluşturmada önemli yeri ve işlevinin olduğu görülecektir. Halkevleri temelde Kemalist ideolojinin ilkelerini ve yeni modern-Batıcı düzenin değerlerini halka anlatmak, yeni sistemin meşruiyetini benimsetmek; ulus bilinci oluşturmak ve kimlik inşasında bulunmak gibi amaçlar üzerinde çalışmalar gerçekleştiren devletin sanat üzerindeki güdüleyici rolünün de temsilini ve taşıyıcılığını yapar. Kent kimliğine katkı sunma noktasında Halkevlerinin üstlenmiş oldukları misyon Erzurum için de geçerlidir. Erzurum tarihi kent kimliğini Halkevinin kentteki etkinlikleri ile zenginleştirip çeşitlendiren iller arasındadır. Bu noktada özellikle tiyatro alanında yapılan etkinliklerden söz edilebilir. Bunun yanı sıra Halkevi kapsamında yayımlanan dergilerin misyon ve işlevlerine de dikkat çekmek yerinde olacaktır. İki farklı dergiyi farklı zaman aralıklarında okuyucuyla buluşturan Erzurum Halkevi bu dergilerde hemen her alanla ilgili yazı, haber ve duyurulara yer verirken özellikle Temsil kolunun çalışmaları ve etkinlikleriyle ilgili haber ve bilgilere, oyunların sahnelendiği haberlere, oyunlarla ilgili duyurulara, sahnelenen oyunlarla ilgili fotoğraflara, sahnelenen oyunlar üzerine yapılan eleştiri yazılarına ve Erzurum'a turne yapan oyunlara ilişkin bilgi ve haberlere daha da önem gösterir. Ayrıca kaleme alınan kısa oyunları da sayfalarına taşıyan dergiler bir yandan dönemin en önemli bilgi- haber aktarım kanallarından biri olurken diğer yandan tarihe düşülmüş kayıtlar olarak da dikkat çekerler. Bu çalışma genelde Halkevlerinden, özelde ise Erzurum Halkevindeki tiyatro çalışmalarını Halkevlerinin Dergilerindeki görünümü üzerinden irdeleyip dönemin tiyatro varlığını nitel-betimleyici bir yöntemle yansıtmayı hedeflemektedir. Çalışma ayrıca söz konusu dergilerin kentin tiyatro bilincine sundukları katkılar ile Erzurum'da var olan dergi kültürüne yaptıkları kazanımlara da ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atayolu, Erzurum, Halkevleri, Dergi, Tiyatro, Yayla

ABSTRACT

Among the components that make up the identities of cities, there are cultural and artistic institutions and their activities and publications about the city. For example, when the Republican period is considered, it will be seen that Halkevleri (1932–1951) have an important place and function in forming the identities of cities across the country. Halkevleri are basically to explain the principles of Kemalist ideology and the values of the new modern-Western order to the public, to adopt the legitimacy of the new system; it also represents and bears the motivating role of the state on art, while working on purposes such as creating national consciousness and building identity. The mission undertaken by the Halkevleri at the point of contributing to the identity of the city is also valid for Erzurum. Erzurum is among the provinces that enrich and diversify its historical urban identity with the activities of the Halkevi in the city. At this point, it can be mentioned about the activities especially in the theater field. In addition, it would be appropriate to draw attention to the mission and functions of the journals published within the scope of the Halkevi. The Halkevi brings two different magazines together with the readers at different time intervals and contains articles, news, and announcements about almost every field in these journals. In the magazines, more importance is given to news and information about the works and activities of the Temsil Kolu, news about the plays, announcements about the plays, photographs of the plays staged, reviews about the plays that are staged, and information and news about the plays that tour to Erzurum. In addition, the magazines that carry the written short plays on their pages, while being one of the most important information-news transmission channels of the

Geliş Tarihi/Received: 02.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 08.05.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 13.07.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Bünyamin AYDEMİR
E-mail: bunyamin.aydemir@atauni.edu.tr

Atıf: Aydemir, B. (2023). Halkevleri ve Erzurum Halkevi Kültür Dergilerinde Tiyatro. *Turcology Research*, 78, 462-470.

Cite this article as: Aydemir, B. (2023). Halkevleri and Theater in Erzurum Halkevi Cultural Magazines. *Turcology Research*, 78, 462-470.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

period, also draw attention as records that have been made history. This study aims to reflect the theatrical existence of the period with a qualitative-descriptive method by examining the theater works in Erzurum Halkevi in particular, through its appearance in the Journals of the Halkevleri. The study also aims to shed light on the contributions of these magazines to the theater consciousness of the city and the achievements they made to the existing magazine culture in Erzurum.

Keywords: Atayolu, Erzurum, Halkevleri, Journal, Theatre, Yayla

Giriş

Osmanlı Devleti'nin nihayete erip yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bıraktığı süreç, kuşkusuz içinde yeni bir egemenlik sisteminin uzun yıllara yayılacak olan kuruluş hikayesini de barındırıyordu. Bu hikâye bir yandan devletin resmî ideolojisinin belirlenmesini diğer yandan tanımlanan resmî ideolojinin hangi yöntem, amaç ve araçlarla halka kanıksatılacağını temel sorun alanı olarak belirliyordu. Böyleyken yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş ideolojisini çok geçmeden netleştirdi. Bu ideoloji eskiye ait olanın (Selçuklu, Osmanlı) öteki-leştirildiği, binlerce yılı bulan geleneklerin reddedildiği; köklerden kopuşu kendi varlığının yegâne koşutu sayan, tarihsel, dinsel, kültürel, sosyal ve hatta dil alanlarında keskin değişimi amaçlayan Kemalizm ve seküler-modernist bir düzen / yaşam anlayışıydı. Yeni gelenek icatlarının (Hobsbawn & Ranger, 1983: 14–16) yoğunluklu olarak işletildiği bu süreçte birçok kurumsal yapı ile işleyişinin ulus kimliğinin ve Kemalist ideolojinin temel taşıyıcı ayakları doğrultusunda örgütlendiği söylenebilir. Bu noktada Halkevlerinin model bir devlet-toplum örgütlenme biçimi olarak sözü edilen bu kurumsal yapılanmanın başat unsurları arasında yer aldığını söylemek yerinde olacaktır.

Bu çalışma Halkevlerinin kuruluş gerekçesi ile kuruluş felsefesini ele almanın yanı sıra bu örgütlü yapının tarihsel sürecini değerlendir-meyi; temelde ise Halkevlerindeki tiyatro çalışmalarını, Kemalist ideoloji doğrultusunda araçsallaştırılan tiyatronun işlev ve etkilerini, özellikle de Erzurum Halkevindeki tiyatro çalışmalarını Halkevlerinin Dergilerindeki görünümü üzerinden irdeleyip dönemin tiyatro varlığını nitel-betimleyici bir yöntemle yansıtmayı hedeflemektedir.

Halkevleri: Kuruluş ve Gerekçe

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu ile birlikte belirlenen yeni değerler sistemi özde Kemalist ideolojinin ilkelerini ve modern – seküler yaşam biçiminin tüm unsurlarını içinde barındıran bir anlayışı kapsar. Bu, o dönemin en net karakteristiğidir. Öyle ki, bu anlayışın hem devlet yapısında hem de toplumun her katmanına yayma-belleme-kanıksatma çalışmalarında doğru hedef, amaç, yöntem ve araçlarla işlenmesi ve içselleştirilmesi yaşamsaldır. Bu bağlamda Halkevlerinin yeni kurulan Kemalist, modern-ulus devletin ideolojik yapılanmasının en önemli araçlarından biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Halkevleri temelde Kemalist ideolojinin ilkelerini ve yeni düzenin değerlerini halka anlatmak, yeni sistemin meşruiyetini benimsetmek; ulus bilinci, kimlik inşası ve batılılaşma projelerini eğitim, kültür, sanat ve sportif etkinliklerle pratiğe dönüştürmek gibi amaç ve hedefler üzerine inşa edilmişlerdi (Aydemir, 2017: 31–44). Halkevleri çatısı altında yapılan hemen her çalışma (ve sanatsal etkinlik) parti ilkelerine ve Kemalist ideolojiye bağlı; Kemalist ideolojiye adanma ve partinin kendi yargılarını benimsetmesi politikalarına doğrudan hizmet etmesi şeklinde düzenlenmişti.

Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) 1931 Mayıs'ındaki üçüncü büyük kongresinde alınan bir kararla kurulması kararlaştırılan Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihi itibarıyla Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Denizli, Afyon, Çanakkale, Van, Konya, Aydın ve Samsun gibi 14 kentte etkinliklere başladı. Halkevleri o dönemin gerek yapısal gerekse işlevsel anlamda en etkili yasal-örgütlü kuruluş-ları arasındadır. Şube Yönetim Komitesi, Halkevi Yönetim Kurulu ve Genel Kurul olmak üzere üç organla yürütülen Halkevlerinde Şube Yönetim Komitesi 9 çalışma kolundan / alanından sorumluydu. Halkevi Yönetim Kurulunda da en fazla 9 üye bulunurdu. Yönetim Kurulu Başkanlığını, Halkevi başkanı yapar, başkan ise Halkevi dışındaki bir kurumdan, Halkevi'nin bulunduğu yerdeki CHP Yönetim Kurulu üye-leri arasında seçilirdi (CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940). Haftada en az bir kere toplanması planlanan Yönetim Kurulu'nda kararlar çoğunlukla alınır, oyların eşitliği halinde ise başkanın bulunduğu taraf çoğunluk sayılırdı (CHF Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi, 1934). Bu arada seçimleri 2 yılda bir yapılan Kurul, 1940'da yapılan düzenleme ile doğrudan doğruya Halkevi Başkan-kanı tarafından belirlenmeye başlanmıştı. Yine, bölgelerde açılan Halkevlerinin asgari koşulları şu özelliklere sahip olması gerekiyordu; *"en az iki yüz kişiyi toplayabilecek bir salon, bir kütüphane, çalışma odaları ve açık hava jimnastiği yapılmaya uygun, döşemesi olan bir bina bulmak ile en az bir memur ve bir hizmetli aylığını karşılayacak bir bütçeye sahip olmak."* Bu koşulları o bölgedeki yerel Parti Yönetim Kurulu kontrol ederken açılma teklifini il İdare Kurulu, açılma kararını ise CHP Genel Yönetim Kurulu verirdi (CHP Halkevleri Öğreneği, 1935).

Politik-ideolojik hedefler doğrultusunda çalışmalar düzenleyen Halkevlerinin giderlerinin önemli bir parçası devlet bütçesinden karşılanırdı. Kayıtlara göre 1932 ile 1950 yılları arasında Halkevlerine devlet bütçesinden 27 milyon 336 bin 750 lira ödenek ayrılmıştır. Halkev-lerinin 1951 yılı itibarıyla sahip olduğu gayrimenkullerin yaklaşık değeri ise 200 milyon liradır (Karpat, 1967: 60).

Halkevlerinin kapanana dek sahip olduğu şube sayıları ile ilgili bilgiler de vermek gerekirse:

1932 yılında 14 kentteki şubesiyle çalışmalarına başlayan Halkevleri 1933'te şube sayısını 55'e çıkarmış, 1934'te ise bu sayıyı 80'e ulaştırmıştı. 1935'de şube sayısını 23 artıran Halkevleri, 1936'da 136, 1937'de ise 167 şubeye sahip olmuştu. Yine 1938'de 210 olan sayıyı 1939'da 373'e çıkaran, 1940'da da sayıyı 379 yapan Halkevleri, nihayetinde kapatıldıkları yıl olan 1951'e kadar toplam şube sayısını 4 bin 780'e (4 bin 322'si Halkodası) ulaştırmıştı (Dursunoğlu, 1949: 27).

Bu arada Halkevleri çatısı altında yapılan etkinliklere ilişkin de şu verileri paylaşmak mümkündür. 1932–1940 yılları arasında toplam 23 bin 750 konferans, 12 bin 350 tiyatro gösterisi, 7 bin 850 film gösterimi, 970 sergi ve 9 bin 50 de konser gerçekleştirilmiştir (Şimşek, 2002: 61).

Nihai olarak Kemalist ideolojinin kodlarını yaşamın hemen her alanına entegre etmekle yükümlü olan Halkevleri, Demokrat Partinin 1950 yılında seçimleri kazanarak iktidara gelmesinin ardından DP Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce ile 7 arkadaşının 8 Ağustos 1951 tarihinde verdikleri 5830 sayılı yasa teklifi ile kapanma sürecine girmiş (Şimşek, 2002: 212), teklifin TBMM’de kabulü ve kararın 11 Ağustos’ta Resmi Gazetede yayınlanmasıyla da kapanmıştır.

20 yıla yaklaşan etkinlik süreci boyunca bir orkestra mantığı içerisinde varlık gösteren ve tüm şubelerini aynı amaca hizmet edecek şekilde çalıştıran Halkevleri bir yandan yeni gelenek icadında bir yandan da yeni bir statüko alanı oluşturmada etkin ve öncü rolü üstlenen kurum olarak tarihin hafızasına kazınmıştır (Aydemir, 2017: 31–44).

Halkevlerinde Tiyatro

Erken Cumhuriyet döneminde amatör tiyatro çalışmalarının merkezi ilkin Türk Ocakları, 1932’den sonra da Halkevlerinin dokuz şubelerinden biri olan Temsil Şubesi / Koluydu. Bu şube Parti’deki Halkevlerinden sorumlu olan 5.Büronun tiyatro etkinlikleriyle ilgili sorumlu mercii olan ‘Tiyatro ve Temaşa’ adlı kısma bağlıydı. Görev alanları ise şöyleydi: Halkevleri repertuarı için oyun seçmek, seçilen oyunları yayımlatıp Halkevleri şubelerine göndermek, Halkevlerindeki temsil şubelerinin çalışmalarını değerlendirmek, sorunlara çözüm üretmek, Halkevleri şubelerinden temsil ile ilgili gelen yazışmaları cevaplandırmak (BCA, 490.01/ 1032.973.2; akt. Algan, 2011: 93).

Kemalist ideoloji doğrultusunda toplumun dönüşmesine hizmet etmesi için yapılandırılan Halkevlerinin en önemli çalışma alanlarından biri olan Temsil kolunun işlev ve önemine ilişkin dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip şu açıklamada bulunur:

“Halkevleri Temsil Şubelerini bu teşkilatın en mühim vazife cihazlarından sayıyoruz. Ankara’da beş gün zarfında 6 bin kişinin dinlediği Akın temsili verilmesinden edindiğimiz tecrübe göstermiştir ki, her zaman için ve her halde daha birçok zaman için, fakat bilhassa bugün için memleketimizde en iyi, en faydalı neşir vasıtası temsildir” (CHP Söylevler, 1942: 78).

Devletin sanat üzerindeki güdüleyici rolünün etkin araçlarından olan Temsil kolunun en yoğun çalışma alanlarının başında, kuşkusuz tiyatro oyunları gelmektedir. Bu noktada kadronun genellikle mesleği tiyatroculuk olmayan ve gönüllülük esasın göre görev alan amatör kişilerden oluşturulduğunu; ayrıca şube üyeleri arasından da yeteneğe göre rejisör, suflör, kondüvit, sahne müdürü, gardirop memuru, ressam ve dekoratör, elektrikçi, perdecı, marangoz seçildiğini söylemek yerinde olacaktır.

Bununla birlikte, bazen daha verimli ve nitelikli çalışmalar yapmak için alanında profesyonel bir kişi de ücret karşılığında çalıştırılıyordu (Adana Halkevi Talimatname, 1943: 7). Şube üyeleri genel anlamda Halkevi ve Şube Talimatnamesi’ne, sahne çalışanları ise rejisöre karşı sorumluydular. Sahnelenen metinler ise doğrudan Parti Genel Sekreterliğince kabul edilen metinler olup bazıları Parti yayınevinde bastırılan bazıları ise sadece oynanması için tavsiye edilen metinlerdi. Bu metinler Partiye gönderilişinden repertuara alınışına kadar şu aşamalardan geçirdi:

- Partiden Halkevleri Bürosuna gelişi.
- Büro evrakından kısma (Tiyatro ve Temaşa Bölümü) havale.
- Kısım’da piyesi giriş defterine kaydetme.
- Sahibine piyesin alındığı ve tetkik edileceği bilgisinin verilmesi.
- Piyenin komisyona teslimi, Komisyondaki tetkik kazasından birinin de okuyarak kanaatini bir raporla Komisyon heyetine arz etmesi.
- Azanın bu kanaati heyetçe kâfi görüldüğü taktirde, kabul veya reddi hakkında müşterek karar alınması.
- Komisyon karar defterine bu neticenin işlenmesi.
- Piyelerin, komisyon kararına göre kısımdaki ait olduğu deftere fiş numarasıyla işlenmesi.
- Kabul veya reddine göre ait olduğu fişlere geçen safhaların yazılması.
- Bundan sonraki vaziyetlerde fişten takip edilmesi.
- Piyes kabul edilmiş ise matbuata gönderilmesi.
- Matbuattan temsilinde bir mahzur olup olmadığı hakkında tasvip veya reddin gelmesi.
- Kabul vaziyetinde ise bu piyes ile birlikte Genel Sekreterlik Umumi -İdare Heyetine sevkinin yapılması.
- Mucipten, Halkevleri Repertuarına alınmasında bir mahzur olmayacağı şekilde çıktığında sahibine Piyesin kabul edilerek bastırılacağı ve telif hakkı şeklinde bir ikramiyenin gönderileceğinin yazılması.
- Kabul edilen piyeslerin bastırılması” (BCA, 490.01/ 1032.973.2).

Çoğunlukla Partinin siparişi üzerine kaleme alınarak basımı gerçekleştirilen metinlerin bazıları dönemin önemli yazarlarına aitken bazıları da daha önce herhangi bir eseri yayımlanmamış yazarların oyunlarıydı. Bu bağlamda Halkevlerinin sahnelenen ilk oyununun dönemin tanınan yazarlarından Faruk Nafiz Çamlıbel’in *Akın* adlı eseri olduğunu belirtmek gerek. Ankara’da, Halkevlerinin açılışında sahnelenen bu oyunu ilk 5 gününde 6 bin kişi seyredirken farklı illerdeki Halkevlerinin açılışlarında da *Akın* ile birlikte *Bayaz Kahraman*, *Mavi Yıldırım*, *Çoban*, *Köy Muallimi* ve *İkizler* adlı oyunlar seyirciyle buluşmuştu (Karadağ, 1988: 70). Kayıtlara göre Halkevlerinde en çok sahnelenen oyunlar *Akın*, *Çoban*, *İkizler*, *Mavi Yıldırım*, *Özyurt*, *Metem*, *Himmetin oğlu*, *Kahraman*, *Şeriye Mahkemesi*, *İstiklal*, *Atilla’nın Düğünü*, *Taş Parçası*, *Tirtillar*, *Aşın Manası* ve *Bir Damla Yaş* iken, bu oyunların en çok sahnelendiği kentler ise Adana, Ankara, Afyon, Aydın, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Giresun, İzmit, Ordu, Samsun, Sinop ve Trabzon olarak sıralanmakta. Oyunların en çok sahnelendiği ilçeler sıralamasında Boyabat, Bergama, İnebolu, Mucur, Nazilli, Ünye, Sandıklı ve İstanbul’un bazı ilçeleri başları çekerken bölge olarak da Karadeniz en fazla oyunların oynandığı bölge olarak dikkat çekmekte (Zeyrek, 2006: 65).

Halkevleri Temsil Şubelerindeki tiyatro alanına ilişkin -yıllara göre- bazı veriler de şöyle:

1933'te 55 Halkevinde toplam 518 kez oyun sahnelenirken Temsil şubelerine 422'si kadın, 2 bin 611'i erkek, toplam 3 bin 33 üye kayıtlıdır (Bozok, 1939: 10). 1934 yılında 4 bin 72 üyeye ulaşan 80 halkevinin temsil şubeleri 539 oyun sahnelerken (Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası, 1935: 198), 1935'de oynanan oyun sayısı 847'ye çıkmış, oyunları 294 bin 500 kişi seyretmiştir. 1936 yılında 136 halkevi toplamda 1320 temsil vermiş, bu sayı bin 937'de 137 halkevi ve bin 549 temsil, 1938 yılında ise 209 halkevi ve bin 703 temsil olmuştur (Bozok, 1939: 10-11). 1939 yılında 373 halkevi 3 bini aşkın temsil verilirken 1940'da 2 bin 921 kez oyun sahnelemiş, bu gösteriler 918 bin 104 kişi tarafından izlemiştir (CHP Halkevleri, 1940: 20). 1941'de oynanan oyun sayısı 652'dir. 1942 yılında da benzer sayıda oyun sahnelenirken bu oyunları 753 bin 404 kişi seyretmiş; aynı yıl 197 Karagöz gösterisi de yapılmıştır. 1943'de ülke genelinde verilen temsillerin sayısı 3 bini bulurken (CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1944: 21), 1944 yılında ise 771 Temsil Şubesi tarafında 3 bini aşan oyun sahnelenmiştir. Bu tarihten kapanana dek benzer sayılarla tiyatro etkinliklerinde bulunan Halkevlerinin 20 yıla yakın bir süre içinde toplamda 400 farklı oyun metnini seyirciyle buluşturduğu kayıtlar altındadır (Aydemir, 2017: 49).

Halkevleri aracılığıyla gerçekleştirilen tiyatro etkinlikleri kuşku yok ki, dünya sanat tarihinde öne çıkan önemli deneyimler arasındadır. Özellikle devletin resmî ideolojisinin taşıyıcısı olarak yükümlülükler yerine getiren ve toplum tabakalarına nüfuz edebilme işlev ve yöntemiyle tarihin model kurumları arasında yer alan Halkevleri salt büyük kentlerde değil Anadolu'nun hemen her kentinde gerçekleştirdiği örgütlenmeler ile yeni devlet ve yönetim biçiminin en güçlü aparatlarından biri olarak dikkat çekmiştir.

Erzurum Halkevi

Halkevleri kuruluşundan iki yıl sonra Erzurum'da, 19 Şubat 1934'te açılır. Açılışı büyük bir coşkuyla Doğu Sineması binasında bir gösteri ile yapılan Halkevi'nin ilk başkanı Ahmet Erverdi'dir. Halkevi, açılışının hemen ilk yılında iki oyun sahneler (Aydoğan, 2003: 2). Sebahattin Bulut Erzurum Halkevi'nin ilk oyununun *Sancağın Şerefi* olduğunu, oyunun önce Doğu Sinemasında, sonrasında da Millet Bahçesinde sahnelendiğini belirtir. Bulut oyundaki kadın rolünü ise Esat Dikmen adındaki bir gencin oynadığını not eder (Bulut 1984: 23).

Erzurum Halkevi Dil-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Köycülük, Kütüphane ve Yayın ile Tarih- Müze gibi 9 çalışma şubesinden / kolundan oluşur. Her bir şube bir başkan ile temsil edilirken şubelerde toplam 37 üye bulunur (Yayla Erzurum Halkevleri Dergisi, 1944: 57).

1940'lı yılların başlarında Erzurum Halkevi Tiyatro Kolu birbirinden etkili oyunlar sahneler ve ülke çapında bir övgüye sahip olur. 1940'da sahnelenen *Othello* ile birlikte *O Kadın*, *Hissei Şayia*, *Pazartesi Perşembe*, *İnsan Sarrafı*, *Bir Kavuk Devrildi* ve *Aynaroz Kadısı* gibi oyunları seyirciyle buluşturan ekip arasında Sadettin Akatay, İzzet Emek, Zehra Dikmen, Seren Eren, Esat Dikmen, eşi Hulkiye Dikmen, İhsan Coşkun Atılcan, Sıtkı Dursunoğlu, Neyyir İmece, Tarık Rona, Reşat Budak, İhsan Şafak, Necati Öner, Aytekin Yakar ile Leman ve Müfide adlı öğretmenler vardır. Grubun değişmez dekoratörü ise İhsan Coşkun Atılcan'dır. Bu arada o dönem tuluat tiyatrosu etkinlikleri de gerçekleştiren Halkevi Arif Akın, Fahri Güçlü ile PTT memuru Selahattin Bey ile Şevket Efendi gibi isimlerin oyunları halka tiyatro keyfi yaşatır (Bulut, 1984: 23-27).

17 yıl boyunca tiyatro alanında çok sayıda etkinlik gerçekleştiren Erzurum Halkevi'nin en etkin başkanları arasında Murat Uraz vardır. Uraz'ın döneminde (1942 ve sonrası) oldukça etkin olan Temsil Kolunun Başkanlığını Bahri Tekiner yürütürken üyeler ise Semiha Özba-yoğlu, İzzet Emek, Cemil Ersoy, İhsan Gözüm gibi isimlerden oluşur (Küçükkuşurlu & Okur, 2007: 85).

Daha sonraki yıllarda Halkevinin Temsil Kolunda şu isimler de görev yapar: Başkan İşfer İmek, üyeler ise Zehra Dikmen, Öğretmen Mukime Hanım, Öğretmen Raziye Hanım, Öğretmen Sıdıka Hanım, Öğretmen Server Bey, Necati Öner, Aytekin Yakar, Sami Çelenk, Kemal Dülfer, Nevzat Kantoğlu, Fahri Güçlü ve Kemal Ceylani (Bayraktutan, 2011: 34).

Erzurum Halkevi'nin diğer bir etkin başkanı ise 1945'de bu göreve getirilen Sıtkı Dursunoğlu'dur. O tarihe kadar onlarca oyun sahneleyen Halkevinin sadece 1945 yılı içinde 10'u turne olmak üzere 45 oyun sergilediği; ayrıca çok sayıda da karagöz ve kukla gösterileri yaptığı kayıtlar altındadır. Dönemin en etkin şubelerinden olan Erzurum Halkevi, yine 1945'te Halkevi sahnesinde oyun sahneleyen Sadi Tek Tiyatro Grubunun oyunlarına da yardım etmiş, yine aynı yıl 13 gösteri yapan Atif Kaplan'ın oyunlarına da katkı sunmuştur (Küçükkuşurlu & Okur, 2007: 96).

Döneme ilişkin bir diğer not da Cemalleddin Server'e aittir. 1946'da Erzurum Halkevi, sahnelerini kente misafir olarak gelen Ağrı Halkevi'yle paylaşır. Misafir ekip burada, iki gece üst üste, büyük beğeniyle *Akın* ve *Beyaz Baykuş* adlı oyunları sahneler. Sever, uzun övgüler dizdiği yazıda *Züğürtler* adlı komedi oyununa da değinide bulunur (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1946: 17).

Bu arada Erzurum'a turneye gelen Sadi Tek Tiyatro Grubunun Erzurum Halkevinin yardım ve destekleriyle gerçekleştirdiği oyunlardan da bahsetmek yerinde olacaktır. Sebahattin Bulut Sadi Tek Tiyatrosunun her yıl Erzurum'a gelerek en az 15 gün kalıp dört-beş gösteri gerçekleştirdiğini aktarır (Bulut, 1999: 115). Bununla birlikte, Sadi Tek Tiyatro Grubunun 1945 yılında Erzurum Halkevine gelerek burada 23 oyun gösterisi yaptığı, ayrıca Erzurum'da kaldıkları süre boyunca Halkevindeki tiyatro severlere dekor, kostüm ve makyajla ilgili bilgiler verip uygulamalar yaptıkları bilgisi de kayıtlar altındadır (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1945: 66). Öte yandan Erzurum Halkevleri Sahnesinde oyun sahneleyenler arasında Ankara Devlet Tiyatrosu da vardır. 1950'de gerçekleştirilen turnede Ankara Devlet Tiyatrosu Küçük Şehir, Kahvehane ve Anton Usta gibi oyunlar sahnelerken, aynı yıl içinde Vahi Öz Opereti de büyük bir gösteri gerçekleştirir (Yeni Erzurum Gazetesi, 1950: 1).

Erzurum Halkevi Dergileri

Tüm halkevlerinin olduğu gibi Erzurum Halkevinin de yayın işlerinden sorumlu olan kolu Dil-Edebiyat Şubesi'dir. En verimli döneminin Başkanlığını Erzurum Lisesi edebiyat öğretmeni Sıtkı Dursunoğlu'nun yaptığı bu şubenin üyeleri, Erzurum Lisesi edebiyat öğretmeni

İzzet Deliçay, Türkçe Öğretmeni Sami Özerdim, Avukat Süreyya Şarman ve Hukuk mezunu Ertuğrul Erverdi'den oluşurken (Küçüküçürlü & Okur, 2007: 84) bu şube çeşitli konularda konferanslar, okuma yazma yarışmaları gibi etkinliklerle Erzurum Halkevi dergilerinin yazı işleri çalışmalarını da yürütür (Yayla Erzurum Halkevi Dergisi, 1944: 49).

Erzurum Halkevi tarihi boyunca iki farklı dergi çıkarır. İlki "Atayolu"dur. Erzurum Lisesi Fransızca öğretmeni Bahadır Dülger öncülüğünde (Umumi Müdür) 1 Mart 1939'da çıkarılan dergi maddi yetersizliklerden dolayı sadece iki sayı yayımlanırken beş yıl sonra –Halkevinin açılışının 10.yılında- ikinci dergi olan "Yayla- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi" okuyucuyla buluşur. 19 Şubat 1944 yılında, iki ayda bir olarak yayımlanan dergi Atayolu Dergisi gibi Erzurum Vilayet Matbaasında basılır.

Yayla'nın ilk imtiyaz sahibi Halkevi Başkanı Murat Uraz, yazı işleri müdürü ise Fazıl Nalbandoğlu olurken dergi bu isimler yönetiminde yedi sayı (dergi adı değişse de) yayımlanır. 8. ve 9. sayı ile birlikte derginin imtiyaz sahibi Fazıl Nalbandoğlu, yazı işleri müdürü de Sıtkı Dursunoğlu olarak değişir. Derginin bir sonraki sayısında ise yayın müdürü Sıtkı Dursunoğlu, yazı işleri müdürü de Tevfik Bindal olur.

Bu arada Derginin ismi de Sivas'ta Yayla isminde bir başka derginin daha yayımlanıyor olması sebebiyle 19 Mayıs 1944 tarihli 2. sayıda "Erzurum Halkevi Dergisi" olarak değişir.

Derginin çıkarılış amacı ilk sayıda yer alan *Dergimiz Çıkarırken* başlıklı yazıda belirtilirken, bu yayın ile "mahalli ihtiyaçlara cevap vermek" ve "mahalli faaliyetleri topluma aktarmanın" hedeflendiği ifade edilir (Yayla Erzurum Halkevi Dergisi, 1944: 2). Dergide Erzurum, Erzurum'da yer alan önemli eserler ve kişiler ile Erzurum'daki tarihi mekanların tanıtımını içeren yazılara yer verilirken, yanı sıra halkevi ve yürütülen faaliyetlerle ilgili haberler; ayrıca sağlık, edebiyat, tarih ve sanatla ilgili çeşitli yazı ve haberler de yayımlanır.

Tiyatronun Dergilerde Görünümü

Erzurum Halkevinin çıkardığı dergilerde okuyucunun sıklıkla bilgilendirildiği konulardan biri Erzurum Halkevi bünyesindeki tiyatro faaliyetleridir. Erzurum Halkevi tarafından gerçekleştirilen temsiller ve müsamerelerle ilgili bilgiler dergilerde paylaşılırken aynı zamanda sahnelenen oyunlar hakkında çeşitli inceleme ve eleştiri yazılarına yer verilir.

Bu noktada ilk tiyatro haberinin Atayolu Dergisinin 2. sayısında yer aldığını söylemek gerekir. Halkevleri çatısı altında çıkan ilk dergi olan Atayolu'nun Nisan 1939'da yayımlanan söz konusu sayısında, "Erzurum'un yirmi ikinci kurtuluş yıldönümü bu sene de her yıl olduğu gibi büyük bir heyecanla kutlanmıştır. Yapılan merasimi müteakip Lisede mahiyeti itibarıyla alakayı kuvvetle celbeden bir müsamereler verilmiştir" (Atayolu Erzurum Halkevi Aylık Kültür Mecmuası, 1939: 31) şeklinde bir habere yer verilir.

Atayolu'nun ikinci ve son sayısından 5 yıl sonra Yayla Dergisi çıkarılır. Bu derginin ilk sayıda yer alan *Erzurum Halkevinin Çalışmaları* başlıklı haberde Erzurum halkevinin 1934 yılında açıldığı belirtilirken halkevi bünyesindeki ilk temsilin ise 1935 senesinde ve 11 Mart tarihinde Erzurum'un kurtuluşu nedeniyle sahnelendiği bilgisi aktarılır. Bu tarihten sonra da temsil ve müsamerelere düzenli bir şekilde devam edildiği ifade edilir (Yayla Erzurum Halkevi Dergisi, 1944: 48). Ayrıca dergi 19 Şubat 1943 – 19 Şubat 1944 tarihleri arasında Erzurum Halkevi çalışmalarının son bir senelik özetine yer vererek bu bir yıl içinde gerçekleştirilen tiyatro faaliyetlerini paylaşır. Burada yer alan bilgilendirmeye göre Erzurum Halkevi'nin bir temsil kolunun olduğu ve bu temsil koluna kayıtlı 90 üyenin bulunduğu belirtilir. Temsil kolunun başında Tarık Rona bulunurken, üyelerinin ise İzzet Emek, İhsan Özden, Zehra Dikmen ve Cihat Benice gibi isimlerden oluştuğu açıklanır. Verilen bilgilere göre Halkevinin temsil kolu bu bir senelik süre içinde 16 oyun sahneye koyar, halk gecelerinde ve aile toplantılarında çeşitli müsamereler düzenleyerek Halkevleri Genel Sekreterliğinden gönderilen filmlerin gösterilmesini sağlar. Bununla birlikte 4 defa da kukla gösterimi gerçekleştirir (Yayla Erzurum Halkevi Dergisi, 1944: 50). Dergide Erzurum Halkevinin okullara düzenli bir şekilde müsamereler düzenleme imkânı sağladığının da bilgisi verilir. Buna göre her ders yılı başında yapılan planlamalar ışığında okullar Halkevinde müsamereler verebilmektedirler. İlk ve orta dereceli okulların düzenlediği bu müsamereler on beş günde bir, cumartesi günleri 17.00 ile 19.00 saatleri arasında yapılmaktadır (Yayla Erzurum Halkevi Dergisi, 1944: 53). Derginin son sayfalarında ise Erzurum Halkevi temsil kolu tarafından sahnelenen oyunlardan görsellere yer verilir. Bu oyunlar *Kızıl Gün*, *Köroğlu*, *İtaat İlamı*, *Fermanlı Deli*, *Devrim Yolcuları*, *Kahraman*, *Azarya* ve *Hisse Şayia*'dır.

Derginin 2. sayısı "Erzurum" adıyla çıkar (Uzun açılımı Erzurum Halkevi Dergisi'dir). 19 Mayıs 1944'te çıkan bu sayıda herhangi bir tiyatro haberine yer verilmezken Derginin 24 Temmuz 1944 tarihli 3.sayısında "Sevr-Lozan" adlı iki tablolu bir oyun yayımlanır. Alegorik bir tarzla, bazı kavramların kişileştirildiği oyunda oyun kişilerinin adları Sevr, Konferans, Damat Ferit, Türk Milleti ve Adalet'tir. Muvaffak Sami Onat'ın kaleme aldığı 5 sayfalık oyunun ilk bölümünde Damat Ferit'in pısrık ve adeta vatani satan tavrına karşılık Sevr adlı oyun kişisi baskın olma özelliğiyle dikkat çeker ve dediklerini yaptırır. Oyunun bu bölümünde Türk milletinin yok edilmek istediği, dönemin Osmanlı Devleti yöneticilerinin bu duruma kayıtsız kaldığı ve teslimiyetçi bir tavır sergiledikleri görüşü yansıtılır.

İkinci bölümde ise Türk Milleti ve Adalet karşılıklı konuşurlar. Türk Milleti Adalet'e kendisine yapılan haksızlıkları ve zulümleri anlatır. Buna karşılık Adalet ise giderek heyecanı yükselen bir konuşma ile duruma el koyar ve ardından Atatürk'e ve İnönü'ye övgüler dizilir. Oyun "Dağ başını duman almış" marşının okunmasıyla son bulur (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1944: 21–25). Bu sayıda bir de genç yaşta yaşamını yitiren bir tiyatrocunun hakkında yazı yayımlanır. "Halkevimiz Bir Değer Kaybetti: Sadi Akatay" başlıklı yazıyı kaleme alan Sıtkı Dursunoğlu, dönemin Erzurum'unda meşhur bir oyuncu olan Sadi Akatay'ı anarak onun çok yönlü kişiliğiyle birlikte oyunculuk yeteneğine dikkat çeker. Sadi Akatay'ın büyük bir tiyatro tutkunu olduğunu belirten yazıda yaşamını trajik bir şekilde kaybeden genç sanatçının Erzurum Halkevinin unutulmaz şahsiyetleri arasında olacağını ifade eder (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1944: 15–16).

15 Aralık 1944 tarihinde birlikte yayımlanan derginin 4. ve 5. sayılarında yer alan çalışma raporunda Erzurum Halkevi temsil kolunun yürüttüğü faaliyetler şu şekilde sıralanır: Erzurum Halkevinin temsil kolu bu süre içinde 22 piyes sahneye koymuştur. Halk gecelerinde, aile toplantılarında ve milli oyun gecelerinde güzel sanatlar kolu ile birlikte çalışılmış ve 15 günde bir okullar arasında çeşitli müsamereler

gerçekleştirilmiştir. Temsil kolu 13 defa kukla, 8 defa da geleneksel Türk tiyatrosu örneklerinden Karagöz gösterilerini izleyiciler ile buluşturmuştur (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1944: 58). Ayrıca dışarıdan gelip de Erzurum halkevinde yapılan müsamereler, ziyafetler ve balolara da dergide yer verilerek okuyucular konuyla ilgili bilgilendirilir. Bu sene içinde Hava Kurumu, Yardım Sevenler, Kızılay ve Postahane'nin 1, Lise ve Öğretmen Okulu'nun 2 ve Silah Fabrikası'nın ise 6 defa halkevi salonunda müsamereler düzenlediklerinin bilgisi verilir (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1944: 60). Yine bu sayıda derginin "Haberler" isimli sayfasında her pazar akşamı Halkevinde yapılan halk gecelerinin, çeşitli etkinlik ve müsamerelerin duyuruları yapılarak bölge halkı bu etkinliklere davet edilir.

Derginin 19 Şubat 1945 tarihli 6. sayısında ise 11 oyunun sahneye konulduğu, 10 halk gecesi ile 3 aile toplantısının yapıldığı ifade edilir. Dergi aynı zamanda sayfalarında sahneye konan *Othello*, *Sakarya*, *Ceza Kanunu* ve *Pazartesi Perşembe* isimli oyunlardan görsellere yer verir (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1945: 63–69).

1 Mayıs 1945'te yayımlanan 7. sayıda da temsil kolunun 6 oyun sahnelediği belirtilir. Bununla birlikte 6 defa kukla, 4 defa da Karagöz gösterilerinin yapıldığı bilgisi verilir. Derginin 7. sayısında ayrıca Sadi Tek tiyatrosunun Erzurum Halkevine gelerek temsiller verip tiyatro hakkında çeşitli çalışmalar yaptıkları yazılır. Oyuncu ve yönetmen Sadi Tek ve arkadaşları "*CHP Genel Sekreterliği'nin emri ve tensipleri üzerine 4 Nisan 1945 tarihinde Erzurum'a gelerek Erzurum Halkevinde halka, öğrencilere ve askerlere 23 piyes temsil*" ederler. Erzurum Halkevi'nin temsil kolu da bu temsillere katılarak yardımda bulunur. Sadi Tek'in arkadaşlarından Vedat Karaokçu tarafından temsil kolu üyelerine iki defa makyaj sanatı üzerine eğitimler verildiğinin bilgisi de paylaşılırken Sadi Tek tarafından da "*Tiyatro Durumumuz*" isimli bir konferans verildiği dile getirilir. Bunun dışında Erzurum Halkevi temsil kolunun oyuncu Atıf Kaptan'ın verdiği temsillere de katılarak destek verdikleri belirtilir (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1945: 66).

19 Şubat 1946 tarihli 8–9 nolu sayısında temsil kolu ile ilgili genel bilgilere yer verilirken üye sayısının artarak 94'e ulaştığı ifade edilir. Yine Erzurum Halkevinin temsil kolunun 10'u seyahatlerde olmak üzere 45 oyun sahnelediği de belirtilir. Haberde Halkevi ekiplerinin Sadi Tek Tiyatrosuna yardım etmesinin yanı sıra kentte 13 gün temsil veren Atıf Kaptan'ın tiyatro çalışmalarına da destek verdiği bilgisi paylaşılır. Haberde ayrıca 7 kez karagöz, on beş kez de kukla gösterisi yapıldığı aktarılır (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1946: 59).

3 Temmuz 1946 tarihli 10. sayıda Cemaleddin Server imzalı "*Bir Başarı Karşısında*" başlıklı bir eleştiri-inceleme yazısı yer alır. Cemaleddin Server, yazısında Erzurum Halkevinin misafiri olarak gelen ve burada iki gün oyun sahneleyen Ağrı Halkevi temsil kolundan bahseder. Ağrı Halkevinin tiyatro oyunlarından ve oyuncularından büyük övgülerle bahseden Server, oyuncuları Darülbedayi'nin eğitimli oyuncularıyla karşılaştırarak hayranlığını ve takdirlerini ifade eder. Her türlü imkansızlıklara rağmen böylesine başarı gösteren Ağrı Halkevinin oyunlarının birinin manzum olduğunu da belirten Server, özellikle oyuncuları isimlerini anarak yorumlar (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1946: 17–18). Derginin 10. sayısında ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenen piyes yazım yarışmasının bilgisine de yer verilirken yarışmaya katılmanın şartları konusunda okuyucu bilgilendirilir. Yarışmaya katılım şartları şu şekilde belirtilir:

- "*CHP Sanat Mükâfatı Piyas müsabakalarına katılmak isteyen piyes yazarlarının eserlerini 1947 yılı ocak ayının 15'ine kadar Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine vermiş olmaları veya bu eserleri bu tarihe kadar taahhütlü olarak postayla göndermiş bulunmaları şarttır.*
- *Eserler eğer basılmış değilse kâğıdın yalnız bir yüzüne yazılmış olmalı ve iki nüsha olarak gönderilmelidir.*
- *Müsabakaya 1940 yılından sonra yazılmış, basılmış veya basılmamış, oynanmış veya oynanmamış yalnız telif eserler kabul edilecektir.*
- *Gönderilen eserlere rumuz konmayacak, sahiplerinin çık isim ve adresleri bulunacaktır.*
- *Müsabakada birinci gelene 3000, ikinci gelene 2000, üçüncü gelene de 1000 lira mükafat verilecektir.*
- *Eserleri tetkik edecek olan jüri heyeti, CHP Genel Sekreterliğinin müracaat üzerine İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Devlet Konservatuarı ve İstanbul Şehir Tiyatrosundan seçilecek 3'er zat ile CHP Genel Sekreterliği tarafından bu alanda tanınmış şahsiyetler arasından doğrudan doğruya seçilecek 3 zattan müteşekkil olacaktır.*
- *Müsabaka neticesi 23 Şubat 1947 Pazar günü ilan edilecektir.*
- *Müsabakada derece kazanan eserleri bastırmak Halkevlerinde ve Halk odalarında temsil ettirmek hakkı CHP Genel Sekreterliğine ait olacaktır. Yazarı isterse eserini Halkevi dışında temsil ettirebilir.*" (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1946: 31).

29 Ekim 1946 tarihli 11. sayıda yine Cemaleddin Server'in bir yazısı yer alır. "*Evimizde Bir Temsil Hadisesi*" başlıklı yazısında Server, oyunculuğun bir yetenek işi olduğunu belirterek Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden Behzad, Galip, Kemal Küçük, Vasfi Rıza ve Yaşar Nezih gibi oyuncuların herhangi bir eğitim almadan "*fitrat fakültesinden çıkan oyuncular oldukları*" ifade edilir. Yazıda konservatuarların ise yeteneğin inşa edilmesinde değil geliştirilmesinde önemli rol oynadığı anlatılır. Yazının ilerleyen bölümlerinde ise ETİ Tiyatrosu'nun başarılarından söz edilirken, sahneledikleri oyunların adları sıralanır. Ayrıca sahneye tamamen yerli eserler koymalarının Türk tiyatrosu açısından önemli olduğu dile getirilerek "*...böylece İbnürrefik, Hüseyin Rahmi, İsmail Zahid, Reşad Nuri, Galip ve Selami, Halid Fahri, Vedat Urfi ve Hayri Muhyeddin gibi isimlerin eserlerinin de unutulmaktan kurtulduğu*" ifade edilir. Yazıda ayrıca tiyatrosunun sorunlarından bahsedilerek içinde bulunulan olumsuz koşullara rağmen çaba gösterilip başarılı olunduğu dile getirilir (Erzurum Halkevi Kültür Dergisi, 1946: 27–30).

Sonuç

Halkevleri gerek örgütlenme biçimi gerekse işlev ve yöntem tarzıyla dünya sanat tarihinde örnek olarak gösterilecek sanat ve tiyatro etkinlikleri gerçekleştiren bir yapılandırma. Özellikle ulus-kimlik oluşturma doğrultusunda bilinç inşa etme ve toplumun modernleşmesi (Batılılaşma) alanlarında çeşitli çalışma kolları belirleyen ve tiyatrosunun da içinde bulunduğu bu çalışma kolları ile Cumhuriyet ideolojisini (Kemalizm) toplumun her katmanına belletme-kanıksatma işlevi yürüten Halkevleri, yaklaşık 20 yıl boyunca 400 farklı oyun metnini on binlerce kez sahneleyerek seyirciyle buluşturmuş, bu durum sadece ülkenin büyük kentlerinde değil Anadolu'nun tüm kentlerinde, hatta yüzlerce ilçe ve daha küçük yerleşim alanlarında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın odak noktalarından olan Erzurum Halkevi, açılışını 1934 yılı Şubat ayında yapar. İlk dönemlerinde yeterli tiyatro etkinlikleri gerçekleştirilemediği de sonrasında Temsil Şubesinin yeni yönetimiyle birlikte Halkevinin en çalışkan kollarından biri olur. Ülke genelinde en fazla sahnelenen *Akın, Çoban, İkizler, Mavi Yıldırım, Özyurt, Mete, Himmetin oğlu, Kahraman, Şeriye Mahkemesi, İstiklal, Atilla'nın Düşünü, Taş Parçası, Tırtıllar, Aşın Manası ve Bir Damla Yaş* gibi oyunlardan örnek temsiller veren Halkevi, genellikle mevcut toplumsal, kültürel ve dini kodlar yerine modernliği – Batıcılığı ön plana çıkarıp tarihi köklerden- değerlerden mutlak kopuşun gerekliliğine işaret eden içerikteki oyunlarla seyirciye ulaşma yolunu seçmişti. Bu zaten Halkevlerinin genel politikasıydı. CHP tarafından basılan ve Erzurum'a gönderilen oyun metinleri arasında tercih yapıp onları sahneleyen Erzurum Halkevleri yerli oyunlarla birlikte Partinin onayından geçen ve ülke genelinde en fazla sahnelenen *Cimri, Hekim Uçtu, Kibarlık Budalası, Cimri, Teklif, Sevil Berberi, Define, Scapi'nin Dolapları, Hastalık Hastası, Dünya Gözüyle* gibi çeşitli çeviri oyunlara da repertuarda yer vermişti.

Erzurum seyircisi için oldukça yeni olan bu oyunlar kentin toplumsal – kültürel dönüşümünde motor güçlerden biri olurken kent kültürüne hizmet eden bir diğer kazanım da Erzurum Halkevi çatısı altında çıkarılan dergilerdir. Hemen her alanda olduğu gibi dergicilikte de 1940'lı yılların başlarında etkin çalışmalar gerçekleştiren Erzurum Halkevi kapanana dek iki farklı dergi çıkarır. Atayolu adındaki ilk dergi 1939'ların başında sadece iki sayı yayımlanabilirken bundan beş yıl sonra ikinci bir girişim daha olur. Erzurum Halkevinin açılışının 10.yılında yayımlanmaya başlanılan Yayla- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi adlı dergiler ilkin 19 Şubat 1944 tarihinde okuyucuyla buluşurken aralıklı bir şekilde 1946'ya kadar yayın hayatını sürdürür. Bu dergilerde okuyucunun sıklıkla bilgilendirildiği konulardan biri Erzurum Halkevi bünyesindeki tiyatro etkinlikleridir. Erzurum Halkevi'nin Temsil kolunun çalışmaları ve etkinlikleriyle ilgili haber ve bilgilere yer veren dergiler ayrıca oyunların sahnelendiği haberleri, oyunlarla ilgili duyuruları, sahnelenen oyunlarla ilgili fotoğrafları, sahnelenen oyunlar üzerine yapılan eleştiri yazılarını ve Erzurum'a turne yapan oyunlara ilişkin bilgi ve haberleri okuyucuyla paylaşırlar. Dahası kaleme alınan kısa oyunları da sayfalarına taşıyan dergiler bir yandan dönemin en önemli bilgi- haber aktarım kanallarından biri olurken diğer yandan tarihe düşülmüş kayıtlar olarak dikkat çekerler. Nihai olarak şu da söylenebilir ki, Erzurum Halkevlerinin çıkarmış olduğu dergiler sadece kentin tiyatro bilincine katkı ve kazanımlar sağlamamışlar, aynı zamanda Erzurum'da ciddi bir dergicilik kültürünün yeşermesine de ön ayak olmuşlardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Adana Halkevi Temsil Kolunun Sahne ve İdare İşlerine Ait Talimat. (1943). *Türksözü Basımevi*. 7.
- Algan, H. (2011). *Halkevlerinde İnkılap Temsilleri (1932-1951)* (Tez No: 294079). [Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü].
- Atayolu Erzurum Halkevi Aylık Kültür Mecmuası. (1939). 1(1).
- Atayolu Erzurum Halkevi Aylık Kültür Mecmuası. (1939). 1(2).
- Aydemir, B. (2023). *Anılarda ve Tanıklarda Erzurum'da Tiyatro*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aydemir, B. (2017). *Sanatta Dirijizm: Devrimden Telkine Halkevleri – İnkılap Oyunları*. Mitos Boyut Yayınları.
- Aydoğan, E. (2003). Erzurum Halkevleri ve Faaliyetleri. 23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluşun Günümüze Erzurum 1. Uluslararası Sempozyumu. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. 2.
- Bayraktutan, Z. (2011). *Cumhuriyet'ten Günümüze Modern Anlamda Erzurum'da İlk Tiyatro Hareketleri*. [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- BCA, 490.01/ 1032.973.2 (CHP Halkevleri Bürosu Tiyatro ve Temaşa Kısmı Çalışma Programı).
- BCA, 490.01/ 1032.973.2 (CHP Genel Sekreterliği Halkevleri Repertuarına Alınacak Piyeslerin Geçirdiği Aşamalarla ilgili rapor).
- Bozok, H. (1939). Halkevlerinde Tiyatro. *Yeni Adam*. 258.
- Bulut, S. (1999). *Erzurum Çarşı Pazar*. Kültür Yayınları.
- Bulut, S. (1984). *Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru*. Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği Yayınları.
- CHF Halkevleri Teşkilat, İdare ve Mesai Talimatnamesi. (1934). Hakimiyeti Milliye Matbaası.
- CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi. (1940). Zebraat Matbaası.
- CHP Halkevleri Öğreneği. (1935). Ulus Basımevi.
- CHP Halkevleri ve Halkodaları. (1944). 21.
- CHP Söylevler 1932-1942. (1942). Recep Ulusoğlu Basımevi. 78.
- Dursunoğlu, C. (1949). Halkevlerinin 17.Yıldönümü. *Ülkü Dergisi*. 3, 27.
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1944). 1(2).
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1944). 1(3).
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1944). 1(4-5).
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1945). 2(6).
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1945). 2(7).
- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1946). 3(8-9).

- Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1946). 3(10).
Erzurum Halkevi Kültür Dergisi. (1946). 3(11).
Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hülâsası. (1935). Ulus Basımevi. 194-202.
Hobsbawn, E. & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.
Karadağ, N. (1988). *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları 1932-1951*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
Karpaz, K. (1967). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul Matbaası.
Küçükkuşurlu, M & Okur, M. (2007). *Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri*, Dünya Kitabevi.
Pamuk, B. (2005). Erzurum Şehir Tarihinin Kaynakları ve Literatürü, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 3(6), 633-688.
Şimşek, S. (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
Ülkü Dergisi. (1949). 3(33), 27.
Yayla Erzurum Halkevi Dergisi. (1944). Yıl:1(1).
Yeni Erzurum Gazetesi. (1950). 44(1).
Zeyrek, Ş. (2006). *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*. Anı Yayınları.

Structured Abstract

Looking at the history of cities, the existence of culture and art institutions has an important place among the components that make up the identities of cities. In addition, the direct contribution of the publications about the city to the identity of that city is indisputable. This situation is also valid for the Republic period Turkey. Undoubtedly, the end of the Ottoman Empire and the construction of the new Turkey necessitated the structuring of some official-autonomous institutions. In particular, the existence and effectiveness of these institutions were essential for the introduction and adoption of the new state and its ideology, as well as for the assimilation of new rules and values. In a sense, these institutions would serve for the construction of a new identity from the general to the specific (from country to city). The new identity of the new state contained a structure that specifically excluded what belonged to the Seljuk and Ottomans, rejected values and traditions dating back thousands of years, and embraced sharp paradigm shifts in historical, religious, cultural, and social fields. This new order, which saw breaking away from its historical and cultural roots as a reason for existence, was a life model with Kemalism and a secular-modernist understanding. At the same time, this was one of the main elements that were planned/intended to penetrate the identities of the cities. Undoubtedly, the Halkevleri (1932–1951) are at the forefront of the structures that will carry out such a function considering the period. While the Halkevleri are working on purposes such as explaining the principles of Kemalist ideology and the values of the new modern-Western order to the public, adopting the legitimacy of the new system, creating national consciousness, and building identity, on the other hand, it also represents and bears the motivating role of the state on art. In addition, they have undertaken an important mission in transforming (or contributing) the identities of cities in line with these principles and purposes. This mission is also valid for Erzurum Halkevi. Enriching and diversifying its historical urban identity with the activities of the Halkevi in the city, Erzurum has begun to transform its social and cultural structure, especially with activities and works in the field of theatre. While the Erzurum audience is usually left alone with plays that emphasize modernity-Westernism and the necessity of breaking away from historical roots and old social value judgments instead of existing social, cultural, and religious codes, the repertoire was composed of play texts, some of which were written by unknown people and some of them by well-known authors of the period, published by the Republican People's Party (CHP) and sent to Erzurum, upon order to explain Kemalism and Westernism. In addition, some translated plays that were approved by the Party were also introduced to the audience. This transformation process, realized with the effect of the motivating role of Halkevleri on art, came to life not only with the staging of theater plays but also with the mission and functions of the magazines published by the Halkevi. The publications of the aforementioned magazines, which are also one of the main pillars of the study, are quite remarkable. Erzurum Halkevi, which started to publish magazines in the fifth year of its establishment, published two different magazines intermittently. While the first magazine called Atayolu could only be published in two issues at the beginning of 1939, there was a second attempt 5 years later. The journals named Yayla—Erzurum Halkevi Culture Magazine, which started to be published in the 10th year of the opening of Erzurum Halkevi, first met the readers on February 19, 1944, and continued to be published intermittently until 1946. The Halkevi brings two different magazines together with the readers at different time intervals and contains articles, news, and announcements about almost every field in these journals. While the Erzurum Halkevi publishes articles, news and announcements about almost every field in these magazines, it also gives importance to news and information about the work and activities of the Temsil Branch, news about the plays, announcements about the plays, photographs of the plays that are staged, and information and news about the plays visiting Erzurum. In addition, the magazines that carry the written short plays to their pages, while being one of the most important information-news transmission channels of the period, also draw attention as records that have been made history. Besides contributing to the theater consciousness of the city and gaining gains, the magazines published by Erzurum Halkevi also have another function, leading to the emergence of a serious magazine culture in Erzurum. This study aims to reflect the theatrical existence of the period with a qualitative-descriptive method by examining the theater works in Erzurum Halkevi in particular, through its appearance in the Journals of the Halkevleri. The study also aims to shed light on the contributions of these magazines to the theater consciousness of the city and the achievements they made to the existing magazine culture in Erzurum.